Актуальні питання кримінально-виконавчого права

УДК 342.84:341.4

Ірина Станіславівна Яковець,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
(*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, Харків*)

ВИБОРЧІ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ У МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ І ПРАКТИЦІ

Проаналізовано існуючі в теорії кримінально-виконавчого права підходи до обмежень виборчих прав засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі. Наголошується на необхідності приведення існуючих обмежень виборчих прав засуджених у відповідність до норм ст. 63 Конституції України. Узагальнено наявну практику Європейського суду з прав людини в цих питаннях, звертається увага на невідповідність існуючих в Україні підходів положенням Конвенції з прав людини, а також виокремлюються проблемні аспекти, що потребують подальшого розгляду й вирішення.

Ключові слова: *позбавлення волі, виконання покарання, виборчі права, право обирати, право бути обраним, засуджені, установи виконання покарань.*

© І. С. Яковець, 2015

Постановка проблеми. Засуджені до будь-якого з покарань, передбачених ст. 51 КК України, продовжують залишатися громадянами своєї держави, що мають суб'єктивні права і виконують загальногромадянські обов'язки, хоча й з обмеженнями правового положення громадянина, як це передбачено частиною 3 статті 63 Конституції України, де сказано, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. Це означає, що конституційні права і свободи є недоторканими, тобто правовий статус людини та громадянина, який задекларований у розділі II Конституції України, ані законами, ані відомчими нормативними актами не може бути обмеженим або звуженими.

Однак чинне українське законодавство містить протилежні приклади. Так, незважаючи на те, що ст. 38 Конституції України передбачає право громадян вільно обирати і бути обраними в органи державної влади й органи місцевого самоуправління, порядок його реалізації засудженими до позбавлення волі не відображений у законах України «Про вибори Президента України» [1] та «Про вибори народних депутатів України» [14]. Можливо, саме внаслідок цього сталою є думка, що вибори у спеціальних виборчих дільницях, створених в установах кримінально-виконавчої системи, не можуть бути проведені в умовах, коли виборцям забезпечене вільне волевиявлення при голосуванні. З урахуванням чого й пропонується максимально обмежувати виборчі права засуджених: «У випадках голосування на території установ виконання покарань на виборах у державні органи різного рівня, як показує практика, часто призводить до безконтрольності, різноманітних зловживань і фальсифікацій, що перешкоджають визначенню дійсного волевиявлення осіб, які обирають, ставлячи підсумок у залежність від позиції адміністрації. З одного боку, статус громадянина автоматично означає зворотній вплив особи на державу, а з іншого – перебування в колонії, як правило, викликає усунення добровільності політичного вибору [3]».

Але наскільки подібний підхід є виправданим? Для пошуку відповіді на це питання, з огляду на орієнтування Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВСУ) на запозичення прогресивних європейських підходів до роботи із засудженими, доцільним є аналіз наявних у теорії та практиці інших країн основних підходів до розв'язання цієї проблеми, бо саме так можна уникнути проблем при виконанні покарання у виді позбавлення волі та забезпечити неухильне дотримання прав засуджених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливі шляхи вдосконалення та покращення діяльності ДКВСУ у сфері забезпечення прав

людини при виконанні кримінальних покарань ставали предметом дослідження таких науковців, як К. А. Автухов, В. А. Бадира, А. П. Гель, О. Г. Колб, А. Х. Степанюк, Д. В. Ягунов та інших. Однак переважна більшість їх пропозицій та висновків не має цілісного та системного характеру та стосується проблем удосконалення порядку виконання покарання у виді позбавлення волі щодо дотримання прав засуджених в цілому, без звернення належної уваги на питання виборчих прав цих осіб.

Формулювання цілей статті. Метою статті є загальна характеристика існуючих у національній та міжнародній практиці підходів до окреслення кола обмежень виборчих прав засуджених до позбавлення волі, виділення складних моментів практичного впровадження цих прав та можливості запозичення до національної системи виконання кримінальних покарань прогресивного зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Виборчі права засуджених являють собою окремий елемент політичних прав і свобод, якими наділені всі громадяни країни. Реалізуючи ці права і свободи, громадяни беруть участь в управлінні державою. Право обирати і бути обраним гарантується ст. 38 Конституції України, а також низкою міжнародних нормативно-правових актів. Зокрема, у ст. 21 Загальної декларації прав людини зазначено, що основою влади уряду має бути воля народу, яка повинна виявлятись у періодичних і нефальсифікованих виборах. Відповідно до ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права кожен громадянин без будь-якої дискримінації та необґрунтованих обмежень повинен мати право й можливість брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і через посередництво вільно обраних представників, а також голосувати та бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального та рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців.

Позбавлення виборчих прав первинно було одним із видів кримінальних покарань, скасованих відповідно до закону СРСР «Про відміну позбавлення виборчих прав по суду» від 25.12.1958 р. [4] через недоцільність подальшого існування таких обмежень. Натомість це не змінило ані загальну ситуацію, ані кримінально-правову природу обмежень виборчих прав засуджених: сучасне право презюмує, що при призначенні громадянину покарання у виді позбавлення волі вироком суду він автоматично піддається кримінально-правовому впливу у виді обмеження низки виборчих прав за весь період перебування в місцях позбавлення волі. За своєю суттю таке становище немає нічого спільного із принципами гуманізму та законності та не має на увазі практичного осмислення правозастосовувачем кожної конкретної ситуації щодо

окремої людини. На нашу думку, дана ситуація вимагає кардинальної переоцінки з урахуванням вітчизняного історичного досвіду і сучасних міжнародно-правових підходів.

Можливість обмеження виборчих прав засуджених необхідно розглядати в аспекті загального інституту обмеження конституційних прав і свобод, бо позбавлення виборчих прав не входить до змісту покарання у виді позбавлення волі й тому не повинно застосовуватись автоматично. Факт фізичної ізоляції громадянина, який перебуває в місцях позбавлення волі за вироком суду, не має визнаватися підставою для одночасного обмеження у виборчих правах на період ув'язнення; для цього повинні існувати конкретні обставини чи умови.

Яким же чином вирішується питання участі засуджених у виборах в інших країнах? Як уже зазначалось, у ст. 25 Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права встановлено: «Кожен громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої в статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість: а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так за посередництвом вільно обраних представників; б) голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців; с) допускатися в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби». Отже, обмеження виборчих прав хоча і можливі, однак мають бути обґрунтовані.

Комітетом міністрів Ради Європи прийнято Резолюцію (62) 2 державам-членам щодо виборчих, громадянських та соціальних прав ув'язнених (від 1 лютого 1962 року), пунктами 5 і 6 якої передбачено: «Якщо закон дозволяє виборцям голосувати, не відвідуючи особисто виборчу кабіну, то затриманому слід дозволити цю прерогативу, доки його не позбавлять права голосу за законом чи за постановою суду (п. 5). Ув'язнений, якому дозволено голосувати, повинен мати можливість висловитися щодо ситуації, щоб реалізувати своє право (п. 6)» [5].

Стаття 3 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) забезпечує право на вільні вибори: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечуватимуть вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу». З огляду на доволі стислий зміст наведеного положення Протоколу № 1, вагомого значення щодо тлумачення змісту виборчих прав та обсягу можливих обмежень, набуває практика ЄСПЛ. Наприклад, у рішеннях по справі «Матьє-Моен та Клерфейт проти Бельгії» [6] (перше рішення щодо ст. 3), а також «Гітонас та інші про-

ти Греції» [7] суд звернув увагу на те, що «стаття 3 Першого Протоколу говорить про право особи голосувати і висувати свою кандидатуру на виборах. Не дивлячись на важливість цих прав, вони, однак, не мають *абсолютного* характеру». Пояснюючи дану тезу, суд зазначив: «Оскільки стаття 3 визнає ці права, але не конкретизує їх і тим більше не дає їм юридичного визначення, з'являються можливості для введення «імпліцитних» обмежень. У правових системах держав-учасниць право голосу і виборність обумовлюються низкою моментів, які в принципі не суперечать ст. 3. Щодо даного питання у цих держав існує широкий діапазон введення конкретних обмежень». Розглядаючи скаргу, суд повинен упевнитися, що такі обмеження не зменшують дані права (право особи голосувати і висувати свою кандидатуру) настільки, що вони втрачають реальний зміст; що ці обмеження переслідують правомірну мету і що методи, які використовуються, є адекватними.

Фахівці зазначають, що розуміння ЄСПЛ положень Першого протоколу з часом змінилося. Зокрема, визнається, що застосування положень ст. 3 Протоколу захищає виборчі права лише при формуванні «законодавчих органів». Ще в «підготовчих матеріалах» Першого протоколу зазначалося, що термін «законодавчий орган» необхідно тлумачити як політичний інститут, який згідно з національним законодавством виконує функції законодавчої влади незалежно від його структури (наявності палат тощо). Це положення було деталізоване в рішеннях суду. Зокрема, у справі «Гориздра проти Молдови» заяву було визнано неприйнятною в частині вимог, що стосуються муніципальних виборів; у справі «Башкаустайте проти Литви» – в частині вимог, які стосуються президентських виборів, оскільки згідно з конституцією цієї країни лише парламент має виключні права приймати закони; у справі «Черепкова проти Російської Федерації» – в частині вимог, що стосуються виборів до законодавчих органів суб'єктів Російської Федерації [8].

На сьогодні Європейський суд уже виробив певний підхід до тлумачення ст. 3 Протоколу: у його рішеннях зазначається, що право на вільні вибори є дуже важливим, але не абсолютним. Такий підхід залишає місце деяким обмеженням з боку держав, проте ці обмеження мають встановлюватися задля досягнення законної мети з використанням пропорційних засобів і не повинні шкодити суті права на вільні вибори та робити його неефективним. Суд у кожному випадку ретельно перевіряє, чи було обмеження права на вільні вибори обґрунтованим і пропорційним поставленій меті.

Актуальним у практиці Європейського суду є питання про обмеження активного виборчого права особи (права обирати) у зв'язку з її засудженням до позбавлення волі. Зокрема, у рішенні щодо справи

«Хьорст проти Сполученого Королівства» (№ 2) [9] суд відійшов від прецедентних рішень Європейської комісії, в яких зазначалося, що призупинення ув'язненим права голосувати не загрожує вільному волевиявленню народу під час парламентських виборів. У названій справі підданий Великої Британії Джон Хьорст скаржився, що відповідно до Закону про народне представництво 1983 р. його було позбавлено права голосувати на весь час тюремного ув'язнення. Розглянувши справу по суті, суд визнав, що національні законодавчі органи мають широкі можливості розсуду у визначенні, чи можуть бути виправдані в сучасних умовах обмеження активного виборчого права осіб, засуджених до позбавлення волі, а також у питанні про справедливий баланс цих обмежень. Наприклад, національні органи повинні вирішувати, чи будуть обмеження на право голосувати застосовуватися до осіб, які вчинили певний вид злочину, або до засуджених за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, чи питання про позбавлення злочинця виборчого права має належати до компетенції суду, який постановляє вирок.

Але нормативна заборона голосувати як абсолютна санкція щодо всіх осіб, котрі відбувають покарання у тюрмах, незалежно від обставин у кожному випадку та тяжкості вчиненого злочину виходить за межі, встановлені у ст. 3 Протоколу, адже така заборона несумісна з реабілітацією правопорушника як законослухняного члена суспільства й «підриває авторитет» закону. У названій справі заявник скаржився на те, що його позбавили права голосувати шляхом автоматичного застосування до нього загального обмеження виборчого права щодо засуджених, тому, за висновком суду, в цьому випадку порушення ст. 3 Протоколу мало місце. Суд, зокрема, зазначив, що «виносячи обвинувальний вирок, кримінальні суди не торкалися питання про виключення заявника з виборчих списків, і, мабуть, прямий зв'язок між фактами справи і втратою права голосувати відсутній».

Щодо зауважень влади Сполученого Королівства з питання відсутності вказівок Палати про те, які обмеження права голосу засуджених були б сумісні з положеннями Конвенції, суд вказав, що його функцією, в принципі, є розгляд питання про сумісність прийнятих заходів із положеннями Конвенції. Сама відповідна держава повинна під наглядом Комітету міністрів обирати засоби, що підлягають застосуванню в його національному правопорядку з метою виконання свого правового зобов'язання відповідно до ст. 46 (див., наприклад, Рішення у правах «Ассанідзе проти Грузії», «Оджалан проти Туреччини»). У тих справах, в яких мало місце систематичне порушення положень Конвенції, Європейський суд, з метою сприяння державі-відповідачу у виконанні нею

своїх зобов'язань за ст. 46 Конвенції, вказував тип заходу, який можна було прийняти для припинення сформованої ситуації (див., наприклад, рішення у справі «Броніовскі проти Польщі»). В інших виняткових випадках встановлене порушення може мати такий характер, що вибір заходів, необхідних для його виправлення, буде обмежений, тоді суд може вказати тільки одну таку міру.

У справах, подібних до розглянутої, коли Високі Договірні Сторони використовували різні способи розгляду питання про право засуджених брати участь у виборах, Європейський суд повинен обмежитися лише визначенням того, чи перевищувало обмеження, що стосується всіх засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, допустиму свободу дій, залишаючи законодавчим органам держави питання вибору засобів для забезпечення прав, гарантованих статтею 3 Протоколу № 1 до Конвенції (див., наприклад, справи, пов'язані з процедурою регулювання триваючого тримання під вартою осіб, засуджених на довічне позбавлення волі, в яких судова практика Європейського суду і національне законодавство успішно розвивалися: Постанова Європейського суду у справі «Тін, Вілсон і Ганнел проти Сполученого Королівства», «Сінгх проти Сполученого Королівства», «Стаффорд проти Сполученого Королівства»).

У справі «Скополла проти Італії» [10] заявник скаржився на те, що заборона займати державні посади, накладена на нього у зв'язку з його засудженням до довічного позбавлення волі, потягла також довічне позбавлення права голосувати на виборах. Суд встановив порушення статті 3 Протоколу № 1 (право на вільні вибори) на тій підставі, що заборона на участь у голосуванні мала недиференційований характер і застосовувалася автоматично. В іншій справі «Фродль проти Австрії» [11] засуджений до довічного позбавлення волі скаржився на те, що на підставі статті 22 Закону про вибори в Федеральні збори йому було відмовлено в реєстрації для голосування на місцевих виборах. Стаття 22, яка згодом була замінена, передбачає, що ув'язнені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі більше ніж один рік за умисні злочини, позбавляються права голосування. Суд зазначив, що австрійські норми про заборону на голосування були сформульовані більш вузько, ніж у справі Хьорста. Тим не менше, суд вирішив, що норми зазначеного закону не відповідали Конвенції, бо, на думку суду, рішення про позбавлення права голосувати повинно прийматися суддею, а в даній справі відсутній будь-який зв'язок між вчиненим злочином і питаннями щодо виборів і демократичних інститутів.

З приводу дотримання ст. 3 Протоколу № 1 до Конвенції суд нагадав, що позбавлення виборчих прав може бути передбачено тільки для

обмеженої групи злочинців, які відбувають тривалі терміни позбавлення волі; між фактами, покладеними в основу осуду, і санкцією у вигляді позбавлення виборчих прав повинен бути прямий зв'язок; і така міра повинна переважно застосовуватися не через дію закону, а за рішенням судді за результатами судового розгляду. Положення про позбавлення ув'язнених виборчих прав у справі заявника переслідували цілі запобігання злочинів шляхом застосування покарань у зв'язку з поведінкою засуджених і сприяння цивільної відповідальності та поваги до принципу верховенства права. Європейський Суд не бачить підстав вважати ці цілі неспроможними або несумісними з Конвенцією як такі. Положення про позбавлення виборчих прав, передбачене статтею 22 Закону про вибори до Федеральних зборів, є більш докладним, ніж положення, застосовані у справі Хьорста. Воно застосовується не автоматично до всіх укладених, але тільки до тих, хто був засуджений до позбавлення волі більш ніж на один рік за умисні злочини. Проте воно не відповідало всім критеріям, встановленим у справі Хьорста. Згідно з тестом Хьорста *важливо, щоб рішення про позбавлення виборчих прав приймалося суддею, з урахуванням всіх конкретних обставин, і був зв'язок між злочином і питаннями виборів та демократичних інститутів*. Істотна мета цих критеріїв полягала у встановленні того, що позбавлення виборчих прав є винятком, навіть у справах засуджених, та забезпеченні того, щоб воно супроводжувалося конкретними мотивами, викладеними в індивідуальному рішенні, яке роз'яснює, чому при обставинах конкретної справи позбавлення виборчих прав було необхідною. Принцип пропорційності вимагає видимого та достатнього зв'язку між поведінкою і обставинами зацікавленої особи. Однак такий зв'язок був відсутній у законодавчих положеннях, згідно з якими заявник був позбавлений виборчого права.

Постановою у справі «Анчугов і Гладков проти Росії» [12] ЄСПЛ виявив порушення Конвенції у зв'язку із забороною ув'язненим реалізовувати своє активне виборче право. Головне, що відрізняє цю справу від справи Хьорста, так це те, що ув'язнені в Росії не мають права голосувати відповідно до положень ч. 3 ст. 32 Конституції Російської Федерації, яка, зокрема, передбачає, що не мають права обирати і бути обраними громадяни, які утримуються в місцях позбавлення волі за вироком суду.

Російська влада особливо підкреслили цей фактор, пославшись на найвищу юридичну силу Конституції і факт її прийняття на всенародному голосуванні. Суд, по-перше, зазначив, що в його правозастосовчій практиці склався підхід, згідно з яким держава несе відповідальність за ст. 1 Конвенції (зобов'язання дотримуватися прав людини) незалежно від виду акта, що порушує права, передбачені Конвенцією та Протоко-

лами до неї. По-друге, суд визнав аргумент про прийняття Конституції за результатами волевиявлення народу недостатньо обґрунтованим, оскільки російська влада не надала матеріалів, які б продемонстрували, що питання про позбавлення ув'язнених виборчого права дійсно обговорювалося, а конфліктуючі інтереси належним чином зважувалися. Суд також прокоментував ще один аргумент влади Росії, пов'язаний із конституційним характером заборони, а саме складність процедури зміни конституційних положень про права людини. Він зазначив, що його роль полягає в оцінці того, наскільки заборона відповідає вимогам Конвенції, російська ж влада може обрати будь-який доступний їй спосіб усунути порушення (наприклад, як зазначив Європейський Суд, тлумачення Конституційним Судом Російської Федерації конституційних положень таким чином, щоб останні не суперечили Конвенції). В обґрунтування свого рішення ЄСПЛ посилається на п. 3 ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року, в якому встановлено, що в кожній національній пенітенціарній системі повинен передбачатися режим для ув'язнених, основною метою якого є їх душевне виправлення, соціальне перевиховання і реабілітація.

Доволі цікавими в наведеній справі були й обґрунтування доцільності обмежень виборчих прав державою-відповідачем, оскільки подібні підстави є аргументами і в Україні. Так, уряд посилався на існування неформальної ієрархії у виправних установах майже в кожній державі, що приводить до того, що з боку ватажків злочинного світу на осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, може чинитися тиск, здатний негативно впливати на свободу і об'єктивність вибору останніх при голосуванні, тому що обмеження, що розглядається, також направлено на запобігання подібній ситуації. Крім того, засуджені в місцях позбавлення волі мають обмежений доступ до інформації порівняно з особами, які перебувають на волі, а отже, їх вибір може бути спотворений також відсутністю достатньої інформації про кандидатів.

Далі Росія як держава-відповідач без належного пояснення причин позбавлення своїх громадян виборчих прав стверджує, що оскаржувані обмеження виборчих прав засуджених російських громадян є сумірним переслідуваним кримінально-правовим цілям. Росія заявляє, що кількість засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, менше загальної кількості російських громадян, тому не можна стверджувати, що ч. 3 ст. 32 Конституції РФ перешкоджає вільному вираженню думки народу Росії. Більше того, уряд сумнівається щодо можливості побудови громадянського суспільства і правової держави на основі вибору, зробленого тими, хто, скоївши тяжкі злочини, проти-

ставив себе інтересам суспільства і продемонстрував у крайній формі свою неповагу суспільству.

Окремі фахівці в Україні також визнають, що факт вчинення особою злочину та відбування нею покарання в місцях позбавлення волі є досить вагомою підставою для обмеження чи позбавлення цієї категорії громадян активного виборчого права. Виходячи зі змісту ч. 3 ст. 63 Конституції України, обмеження активного виборчого права засуджених може бути здійснене двома шляхами: а) чинним законодавством України; б) вироком суду. Для України найбільш сприятливим є перший шлях позбавлення засуджених виборчого права, оскільки позбавлення виборчого права цієї категорії громадян вироком суду поставить засуджених у нерівні умови під час відбування ними кримінальних покарань, оскільки по відношенню до значної кількості засуджених вирок вже вступив в законну силу і обмеження виборчих прав в ньому не передбачено, не дивлячись на вчинення ними злочину [13]. Але, на нашу думку, ці пропозиції є застарілими та не відповідають загальновизнаній практиці й стандартам забезпечення виборчих прав засуджених, особливо з урахуванням останніх тенденцій в цій сфері.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Наведена практика ЄСПЛ дозволяє стверджувати про сформованість основних положень щодо визначення обсягу та характеру право обмежень засуджених, які стосуються їх виборчих прав. Перш за все, це призначення такого обмеження судовим рішенням і виключно з урахуванням обставин, які стосуються конкретної особи та її поведінки. По-друге, має бути присутнім прямий зв'язок між виборами та злочином. Лише таким чином можна забезпечити відповідність національної правової системи положенням Конвенції та запровадити неухильне дотримання прав і свобод людини, незважаючи на ї перебуванням в місцях позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вибори Президента України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/474-14/print1390640591661911.
2. Закон України «Про вибори народних депутатів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/print1390640591661911.
3. Оробець К. Права громадян України, які відбувають покарання [Електронний ресурс] / К. Оробець. – Режим доступу : http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2213.

4. Закон СССР «Об отмене лишения избирательных прав по суду» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5353.htm.
5. Резолюция (62) 2 Комитета министров государствам-членам относительно избирательных, гражданских и социальных прав заключенных [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_801.
6. Рішення по справі «Матьє-Моен та Клерфейт проти Бельгії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Mathieu-Mohin_and_Clerfayt_v_Belgium_02_03_1987.pdf.
7. Решение по делу «Гитонас (Gitonas) и другие против Греции» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.echr.ru/documents/doc/2461467/2461467.htm.
8. Тагієв С. Р. Право на вільні вибори в рішеннях Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / С. Р. Тагієв, М. В. Мазу. – Режим доступу : http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/b97a66e79fba7c99c22576e80031f65d?OpenDocument.
9. Решение по делу «Херст против Соединенного Королевства» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.legislationline.org/documents/id/7146.
10. Решение по делу «Скополла против Италии» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://hr-lawyers.org/ru/index.php?id=1213183154.
11. Решение по делу «Фродль против Австрии» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://base.garant.ru/12182407/.
12. Решение по делу Анчугов и Гладков против России» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://europeancourt.ru/tag/anchugov-i-gladkov-protiv-rossii/.
13. Осауленко О. І. Відповідність виборчого права засуджених загальнодержавним і суспільним інтересам / О. І. Осауленко // Теоретичні та прикладні проблеми реалізації виборчого права засудженими / ред. : А. О. Сухоруков, О. О. Брягін. – Київ., 2005. – С. 5–6.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2015.

Ирина Станиславовна Яковец,
доктор юридических наук, старший научный сотрудник
(Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности имени академика В. В. Сташиса Национальной академии правовых наук Украины, Харьков, Украина)

ИЗБИРАТЕЛЬНЫЕ ПРАВА ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОКУМЕНТАХ И ПРАКТИКЕ

Проанализированы существующие в теории уголовно-исполнительного права подходы к ограничениям избирательных прав осужденных, отбывающих наказание в виде лишения свободы. Отмечается необходимость приведения законодательных положений в соответствие с нормами ст. 63 Конституции Украины. Осуществляется обзор практики Европейского суда по правам человека в этих вопросах, обращается внимание на несоответствие существующих в Украине подходов положениям Конвенции по правам человека, а также выделяются проблемные аспекты, требующие дальнейшего рассмотрения и решения.

Ключевые слова: *лишение свободы, исполнение наказаний, избирательные права, право избирать, право бать избранным, учреждения исполнения наказаний.*

Iryna S. Iakovets,
Doctor of Law, senior scientific employee
(Scientific and Research Institute of Studying Crime Problems named after academician V. V. Stashys of the National Law Academy of Ukraine, Kharkiv, Ukraine)

SUFFRAGE OF SENTENCED TO IMPRISONMENT WITHIN INTERNATIONAL DOCUMENTS AND PRACTICE

Problem's setting. *Sentenced to any punishment under the Art. 51 of the Criminal Code of Ukraine remain being citizens of their country having subjective rights and civilian responsibilities, although with limitations of the legal status of a citizen, as it is provided by the Section 3 of the Article 63 of the Constitution of Ukraine, which states that a convicted person has all human and citizens' rights, with the exception of restrictions determined by the law and established by a court decision. This means that the constitutional rights and freedoms are inviolable, that is that the legal status of a man and citizen, declared in the Section II of the Constitution of Ukraine, can not be limited or restricted either by any law or departmental regulations.*

However, the current Ukrainian legislation contains opposite examples, which significantly restrict the prisoners' suffrage. To answer the question, whether it is grounded or not, it is appropriate to analyze present in the theory and practice of other countries the main approaches to solve this problem, be-

cause that is the way to avoid problems while executing penalties in the form of imprisonment and to ensure strict observance of the rights of prisoners.

Analysis of recent studies and publications. *Possible ways to improve and develop the activity of the State Penitentiary Service of Ukraine in the field of guaranteeing human rights while executing criminal penalties became the object of the research of the following scholars: K. A. Avtukhov, V. A. Badyr, A. P. Hel, O. H. Kolb, A. Kh. Stepaniuk, D. V. Yahunov and others. However, the vast majority of their proposals and conclusions do not have integrated and systematic nature and are related to the problems of improving the procedure of executing sentences in the form of imprisonment concerning the rights of prisoners in general, without paying appropriate attention to the issue of such persons' suffrage.*

The objective of the article. *The article's objective is general characteristics of the existing national and international practice of approaches to outline the range of limitations of the suffrage of those sentenced to imprisonment, to single out difficult moments of practical implementation of these rights and the possibility of borrowing the progressive international experience into the national penitentiary system.*

The main part. *Prisoners' suffrage is a separate element of political rights and freedoms that belong to all citizens. Ability to restrict prisoners' suffrage should be considered in terms of the general institution of limitation of the constitutional rights and freedoms, because suffrage deprivation is not a part of the punishment in the form of imprisonment and therefore should not be used automatically. The fact of physical isolation of a citizen, who is imprisoned according to the judgment, can not be recognized as a ground for simultaneous restriction of suffrage for a period of imprisonment; there must be specific circumstances or conditions for this.*

The Article 3 of the First Protocol to the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms Protection (hereinafter – the Convention) provides the right on free elections. Considering the relatively brief content of the above provisions of the Protocol No. 1, significant importance takes the practice of the European Court on Human Rights in respect to the interpretation of the content of suffrage and the scope of possible restrictions. Experts note that understanding of the European Court on Human Rights of the provisions of the Protocol No. 1 eventually has been changed. In particular, it is affirmed that the implementation of the provisions of the Art. 3 of the Protocol protects the suffrage only in the formation of "legislative agencies".

Currently, the European Court has already developed a certain approach to the interpretation of the Art. 3 of the Protocol: its decisions state that the right to free elections is very important, but not absolute. This approach provides a possibility to some restrictions on the part of states, but these restrictions should

be set to achieve a legitimate objective using proportional means and should not hamper the essence of the right to free elections and make it ineffective. The Court in each case carefully checks whether the limitation of the right to free elections was reasonable and proportional to the pursued aim.

Conclusions. *The practice of the European Court on Human rights let us affirm about the formation of the main provisions to determine the extent and nature of limitation rights of prisoners concerning their suffrage. First of all, it is the setting of such restrictions by a judgment and only considering the circumstances relating to a particular person and his behavior. Secondly, there should be a direct link between the elections and a crime. This is the only way to ensure the correspondence of the national legal system to the provisions of the Convention and to implement strict observance of human rights and freedoms, despite the fact he is in prison.*

Key words: *imprisonment, execution of punishment, voting rights виборчі права,, the right to elect, the right to be elected, convicted, penitentiary institutions.*